

WAAROM SOMMIGE VISSERS VAN RUMST HULDE MOESTEN BRENGEN AAN DE HEER VAN BEVEREN

In de middeleeuwen was de Schelde de grens tussen het koninkrijk Frankrijk en het keizerrijk Duitsland. Het graafschap Vlaanderen viel onder het Franse gezag en het hertogdom Brabant hoorde bij Duitsland. De soevereiniteit over de stroom, waarop zowel de graaf van Vlaanderen als de hertog van Brabant aanspraak maakten, zou dan ook het voorwerp worden van een verbeten, eeuwenlange strijd tussen Brabant en Vlaanderen¹.

Floris Prims schreef een bijdrage over de rechtszaken die hiervan het gevolg waren². Uit de getuigenverklaringen bleek dat de graaf van Vlaanderen de facto de rechtsmacht uitoefende op de Schelde, van Hontemuide tot Rupelmonde, en op de Rupel tot aan de monding van de Eykervliet (Hellegat). Dit waren de delen van de Schelde en van de Rupel waar de graaf van Vlaanderen één oever bezat. Voorbij Rupelmonde was het Land van Bornem, op de rechteroever, ook Vlaams !

Hierna volgt één van de vele getuigenverklaringen ter staving van de rechten van de graaf van Vlaanderen. Deze getuigenis betrof een voorval op de Rupel³ met inwoners van Rumst, aangebracht op het eerste proces in 1315 :

“Heine van Ghent, wonachtech te Rupelmonde, zeit dat hi houd op ziin beste dat de stroem van der Scelden es miins heren van Vlaendren tusschen Hontemuden ende Eyckervliete ende Neckers Orde also verre alse het vloeit ende hebbet. Ghevraghet redene warbi dat hijt weet, hi zeit dat alle de visscherie in den stroem vorseit ende alle steelstaken die behoren ter visscherien, ziin miins heren van Vlaendren of der ghere diese van hem houden of van zinen mannen. Vort zeghet hi dat een ghevecht was ende liede worden ghewond an dese zide Eykervliete bi Lobs vere in de zide te Brabant ward, dat es te wetene Willem de Jaghere van Rupelmonde ende Aert Boxzone ende Willem ziin broeder van een side, jeghen Jan den Faitere van Rumste ende Woutre den Zas van derside ende van partie, ende ghewond waren an beden ziden (sic) ende dat fait berechte miins heren bailliu van Vlaendren met miins heren wette, ende die doe bailliu was dat was Woutre de Moer, ende hi hilt ziin ghedinghe bi Jans van den Vliete dart hebt ende vloiet in de side van Brabant, en de onghecallengiert van sertoghen lieden, nochtan dat zi wel wisten dat de bailliu vorseit bedinghede; ende des es leden xxx jaer lettel min of meer. (Rond 1285)”

¹ Antwerpen – Twaalf eeuwen geschiedenis en cultuur – door o.a. Karel Van Isacker en Raymond van Uytven – uitgave Mercatorfonds Antwerpen

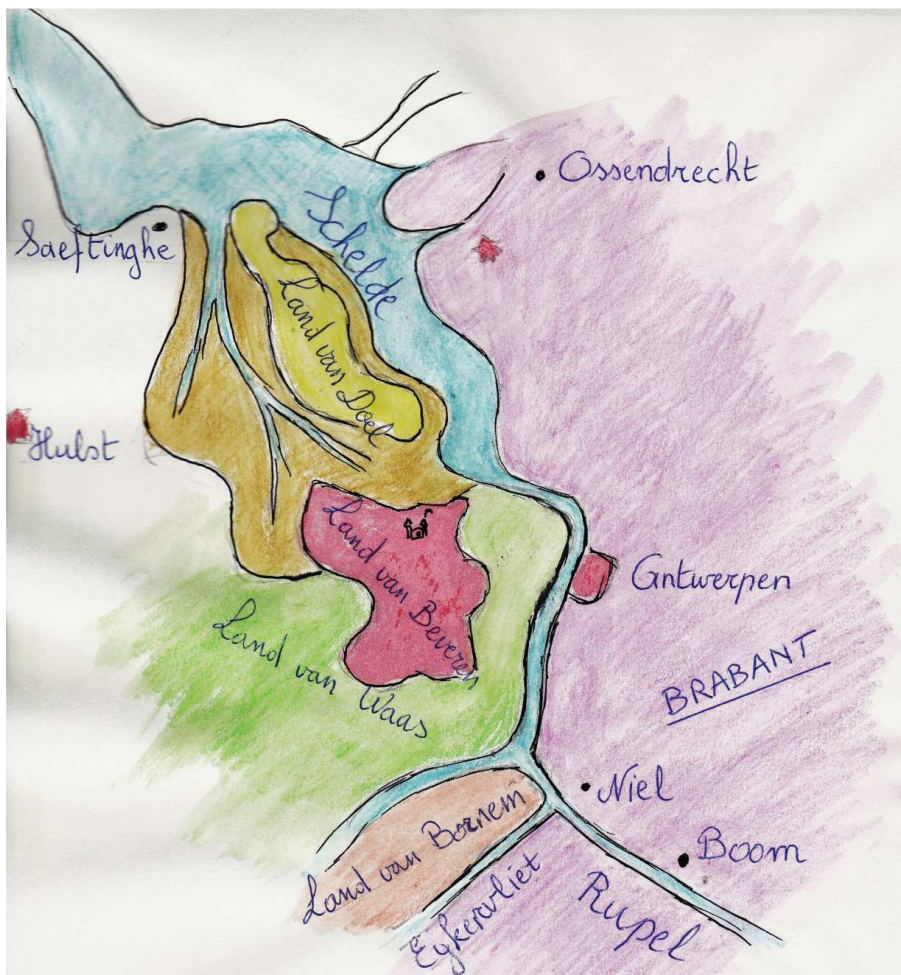
² Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde – 1931 - De rechten van Brabant en van Vlaanderen op de Antwerpsche Schelde - door Floris Prims

³ De Rupel werd ook als Schelde aangeduid in het verleden. Het gaat hier om het deel van de Rupel tussen Niel en de monding.

Oorzaak van de geschillen was o.a. dat de opkomende stad Antwerpen problemen had om haar rechten te vrijwaren. Doordat de graven van Vlaanderen en hun gemachtigde, de Heer van Beveren, alle rechten op de Schelde opeisten, konden misdadigers via de Schelde aan de Antwerpse overheid ontkomen. Antwerpen wenste ook tolgelden te innen op de schepen op de Schelde.

In 1336 werd een vredestraktaat afgesloten. Hierbij werden de rechten van de graaf van Vlaanderen bevestigd, maar ontving de stad Antwerpen de nodige faciliteiten om haar eigen rechten op de Schelde op te eisen. De heemkundige kringen van het Waasland en de gemeenten aldaar publiceerden in 2006-2007 een éénmalige archiefkrant 'Gazette van Pietje Waas'. In dit krantje vinden we een bijdrage over de stroombaljuw van Rupelmonde in 1424 :

"Ik ben ook bevoegd voor de Schelde, vandaar dat begrip 'stroombaljuw'. Zoals u misschien weet, behoort de Schelde door een verdrag uit 1336 toe aan de graaf van Vlaanderen, behalve de strook voor Antwerpen. Mijn bevoegdheid houdt bijvoorbeeld in dat ik tol hef op de scheepvaart en het visrecht uitbaat. Ik herinner er terloops even aan dat alle vis die in de Schelde is gevangen, op de markt van Rupelmonde verkocht moet worden ! ..."

Kaart toestand 17e eeuw – purper = Hertogdom Brabant

De graaf van Vlaanderen had, ten tijde van de processen in de 14e eeuw, zijn rechten ter zake in pand gegeven aan de Heer van Beveren. De baljuw van het Land van Waas was in Rupelmonde gevestigd. Doordat de vis, gevangen op de Schelde en het deel van de Rupel tot de Eykervliet, in de vismijn van Rupelmonde moest verkocht worden, kon de baljuw toezicht houden op de te betalen visrechten.

Alle vissers die in dit gebied visten en visrechten verschuldigd waren aan de Heer van Beveren moesten (in de 16e eeuw) hulde brengen aan deze heer op de feestdag van Sinksen⁴. Deze plechtigheid had plaats in zijn kasteel te Beveren op de Singelberg. Dit kasteel lag aan het getijdengebied van de Schelde, het Beverenbroek. Het was een vrij groot kasteel met rijzige torens. (Het kasteel is afgebeeld op een kaart van het Land van Beveren gemaakt door Sanderus in 1732.) De verplichting om op Sinksen naar het kasteel op de Singelberg te komen vinden we terug in een boek over de geschiedenis van de gemeenten van het arrondissement Sint-Niklaas⁵. De auteurs citeren een akte (denombrement) van omstreeks 1575, toen Philips, prins van Chimai en van Croy, hertog van Aarschot, de heerlijkheid van Beveren kocht⁶.

Deze akte omschrijft de eigendommen en de rechten die Philips van Croy verwerft. Het gaat om de overdracht van het kasteel, stad, land en heerlijkheid van Beveren met zijn appendenties en dependenties, alsook de lenen. Dan volgt een opsomming in detail waaruit we volgend stuk lichten dat voor Rumst van belang is :

“Item ter voors. heerlicheyt toebehoort tgeheel water vande Schelde ten Brabantschen dijcke toe, beginnende, zoo voorseit es, ande raeije vande Calckhovensche Kille up de Vischmerct van Antwerpen, eyndende in zulker voughen noortwaerts aan’t gescheet van de jurisdictie van Chaeftingen, dwelck men voor zeker haudt te wesen een reye, linie recht ghenomen tussen de kercke van Hulst te Loo ende een hoopken boomen, staende benoorden den meulen van Ossendrecht in Brabant, welck water deurgaens bevischt wordt deur de visschers van Antwerpen ende Rumpst, die boven haren ghestipuleerden pacht van allen ouden hercomen schuldich zijn telcken Sinxen daghe preciselijck up tcasteel van Beveren te bringhen ende den heere van Beveren te presenteren een witte roede, een paer hantschoens, een wit borseken met roode soomkens ende daerinne twaelfve oude Vranckerijksche tournoiskens, in erkentenesse dat zij lieden geanckert hebben aen den grondt vanden heere van Beveren, hem toebehoorende in de geheele riviere van de Schelde.”

Uit voorgaande kunnen we opmaken dat :

- De Heer van Beveren in 1575 visrechten inde op het brede deel van de Schelde boven Antwerpen. Wie had toen de rechten van Antwerpen tot aan Rupelmonde en op de Rupel tot aan de Eykervliet in leen van de graaf van Vlaanderen ?

⁴ In de 13e eeuw moesten de visrechten voor Lichtmis betaald zijn aan de Heer van Beveren.

⁵ *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen – derde reeks Arrondissement St-Niklaas – door Frans de Potter en Jan Broeckaert – 1877*

⁶ Nr 125 – Register B van de archieven van het Land van Waas, blz. 39 v° - een denombrement werd, volgens Vlaams recht, opgesteld door de baljuw bij de overdracht van een heerlijkheid.

- De vissers van Rumst worden uitdrukkelijk vermeld, wat erop wijst dat hun activiteiten op dit brede deel van de Schelde aanzienlijk waren.
- En doordat dit deel van de Schelde dicht bij de zee ligt, zal hier ook een rijkere visvangst mogelijk zijn geweest.

Hugo Wellens